

Strukturuomvandling och social integrering.

**Entreprenörskap
& Företagande**

inom social ekonomi

En analys av de allt fler människorna med ingen eller svag anknytning till arbetsmarknaden och vad som behöver göras samt de arbetsintegrerande sociala företagens betydelse.

Förord

Det är ingen tillfällighet att allt fler verkar behöva arbetsintegrerande sociala företag för att få arbete menar analytikern och samhällsdebattören Jan Edling. En pågående strukturomvandling och samhällets insatser påverkar möjligheterna att få arbete. I denna rapport Strukturomvandling och social integrering diskuterar Jan Edling på uppdrag av Temagruppen Entreprenörskap och Företagande inom social ekonomi strukturomvandlingen och dess konsekvenser. Genom att använda begreppet Obalans på arbetsmarknaden, ett begrepp som omfattar antalet människor som är arbetslösa eller i arbetsmarknadspolitiska åtgärder över tid, kan han visa på att antalet människor med ingen eller mycket svag förankring på arbetsmarknaden ökar kraftigt. Särskilt hårt drabbas personer med funktionsnedsättningar, antalet i obalansen med funktionsnedsättningar har fördubblats mellan 2007 och 2014.

Jan Edling diskuterar olika lösningar. En lösning han vill ska få en mer framskjuten roll i kampen för arbete åt alla är de arbetsintegrerande sociala företagen som han menar har en viktig uppgift att bidra till ge alla en värdig möjlighet till arbete. Han diskuterar också åtgärder som krävs för att detta ska bli fullt ut möjligt.

Jan Edling ansvarar själv för rapportens innehåll och slutsatser.

Eva Nypelius

Ordförande för Temagruppen Entreprenörskap och Företagande inom social ekonomi

Strukturiomvandling

1779 bröt sig en man vid namn Ned Ludd in i en textilfabrik i Leicestershire i England för att förstöra två maskiner som användes för trikåstickning. Hans protest fick många efterföljare i dåtidens England. Mellan 1811 och 1816 svepte organiserade gäng av maskerade män runt i landet för att i King Ludd's anda förstöra textilmaskiner, som man ansåg tog jobben från arbetarna. I Frankrike försökte arbetare stoppa produktionen genom att kasta in träskor i maskinerna. Ordet sabotage kommer just från det franska ordet för träsko – sabot.

Tanken bakom dessa rörelser var att förbättringar i tekniken innebar att maskiner och mer rationella arbetsmetoder skulle medföra att jobben försvann. Men inget kan vara mer felaktigt. Tvärtom har omvandlingen av produktionen ständigt ökat vår samlade produktion (Bruttonationalprodukten - BNP). Bara under de senaste hundra åren har BNP mer än femdubblats samtidigt som levnadsstandarden har förbättrats.

Innovationer, ständigt förbättrade produktionsmetoder och kommunikationer har medfört att priserna på olika varor kunnat sänkas så att vi inte bara konsumerar fem gånger mer av samma saker som för hundra år sedan utan får tillgång till ett mycket större utbud av nya varor och tjänster. Tåget trängde ut hästskjutsen, men fick i sin tur konkurrens av bilen och flyget. Brevet ersattes av e-post, den fasta telefonin av mobiltelefoner och Skype. Alltmer sofistikerade medicinska metoder leder till att vi lever allt längre. De äldre är friska längre, konsumerar varor och tjänster under lång tid innan det är dags för den vård och omsorg, som behövs i livets slutskede. Den alltmer avancerade produktionen kräver att vi utbildar oss längre än tidigare och att vi genomgår en ständig kompetensutveckling för att inte sorteras ut i arbetslivet.

Det är det här som kallas strukturiomvandling – att det gamla ersätts med nytt och att det nya fordrar nya kunskaper. Men strukturiomvandlingen är ingen lätt process. Gamla branscher slås ut när de får konkurrens från länder med lägre lönekostnader. Branscher som klarar att rationalisera produktionen kan hålla sig kvar på marknaden, men med färre sysselsatta. Branscher som leder den teknologiska utvecklingen kan till och med öka antalet sysselsatta eftersom de kan attrahera en växande efterfrågan.

När företag läggs ned eller rationaliserar blir många människor arbetslösa. Deras kunskaper blir föråldrade och efterfrågas inte mer. I ett väl fungerande samhälle ser man till att de arbetslösa får kompletterande utbildning så att de kan söka jobb i branscher som är på frammarsch. Ett väl fungerande samhälle har också en politik, som syftar till att förbereda ungdomar på att utbilda sig så att de kan göra nytta i framtidens företag och offentliga myndigheter.

"När företag läggs ned eller rationaliserar blir många människor arbetslösa. Deras kunskaper blir föråldrade och efterfrågas inte mer."

Ekonomiska kriser

Men så väl fungerar inte alltid samhället. När strukturiomvandlingen sveper fram i samhället har den ofta ett dramatiskt förlopp. Med jämna, men oförutsägbara, mellanrum inträffar ekonomiska kriser som medför att företag snabbt slås ut från marknaden. Under 1900-talet har vi i Sverige upplevt 30-talets stora depression, 60-talets textilkris, 70- och 80-talens varvs- och stålkris. Efterkrigstidens kriser lindrades till stor del av en växande ekonomi och framväxten av en offentlig sektor, som efterfrågade arbetskraft inom för-

skola, skola, äldreomsorg och sjukvård.

De många misstag som gjordes i den ekonomiska politiken i Sverige under 1970- och 80-talen ledde dock till en genomgripande ekonomisk kris under 1990-talet. Så sent som 1990 hade vi i Sverige det närmaste man kan komma full sysselsättning. 1,3 procent var arbetslösa, varav 0,3 procent i Stockholm. Aldrig tidigare (eller senare) har funktionsnedsatta haft så stora möjligheter att komma in på arbetsmarknaden. Detta ändrades från och med 1991 till följd av omfattande nedläggningar och driftsinskränkningar i näringslivet.

Mellan åren 1991 och 1997 ökade arbetslösheten till 11 procent. Samtidigt minskade andelen sysselsatta från 87 procent av alla i åldrarna 20-64 år till 74 procent. När färre arbetade minskade skatteintäkterna samtidigt som en allt större del av skatterna gick åt för att finansiera a-kassa och stödåtgärder för arbetslösa. Under 90-talet steg också antalet förtidspensionerade samtidigt som allt fler blev kvar i långa sjukskrivningar. För att klara detta tvingades stat och kommuner att göra omfattande besparingar, dels i den sociala välfärden men också nedskärningar av framtidsinvesteringar i järnvägar och bostadsbyggande.

Globaliseringen och västvärldens kris under 2000-talet

Under hela 1900-talet har en internationalisering av produktionen skett och de strukturkriser som inträffat har i hög grad varit betingade av internationell konkurrens. Så är fallet med de båda världskrigen, som till stor del utlösts av en kamp mellan länder om tillgång till marknader. Även 1930-talets ekonomiska kris, Koreakriget och 1970-talets oljekriser har inneburit förskjutningar av olika länders och kontinenters makt över råvarumarknader, arbetsmarknader och marknader för varor och tjänster.

Under 1990-talet påbörjas omfattande förändringar i balansen mellan länder och kontinenter om herraväldet över den internationella produktionen och handeln. Flera politiska händelser banar väg för dessa förändringar. Sovjetunionens fall och Europas återförening, militärdiktaturernas fall i Latinamerika och avskaffandet av apartheid i Sydafrika är alla processer som utvecklades under 1990-talet. Samtidigt togs de första stegen till öppnandet av nya marknader i Kina, Indien och övriga delar av Asien, Latinamerika och Östeuropa.

Samtidigt sker också stora teknologiska förändringar som påverkar utvecklingen. Internet har en avgörande betydelse för produktion, handel och snabba affärstransaktioner över hela världen. Den ökande handeln mellan allt fler länder och förbättringar av sjöfart, flyg och andra transportmedel bidrar till kraftigt fallande priser. Allt detta tillsammans leder till en omfattande omfördelning av jobb mellan olika delar av världen.

Jobb, som tidigare utförts i Europa, USA eller Japan, flyttar till länder där kostnaden för arbetskraft bara är mellan 1 och 10 procent av västvärldens lönekostnader. Detta är inte bara av ondo, eftersom Västvärldens industriföretag nu kan köpa billiga insatsvaror till sin produktion och sälja varor till lägre priser. Västvärldens konsumenter behöver inte längre köpa dyra bormaskiner och TV-apparater tillverkade i väst. När priserna sjunker räcker pengarna till att också konsumera andra varor eller tjänster.

”Jobb, som tidigare utförts i Europa, USA eller Japan, flyttar till länder där kostnaden för arbetskraft bara är mellan 1 och 10 procent av västvärldens lönekostnader.”

Med tiden har globaliseringen av produktionen lett till att allt fler människor i världen fått jobb och tillgång till utbildning. Samtidigt har jobben i låglöneländer blivit alltmer avancerade. Lätt industri har förvandlats till tyngre industri. Legotillverkning har ersatts av mer teknologiintensiva processer och investeringar i egna innovationer och varumärken. När de framväxande länderna i Asien, Latinamerika och Östeuropa växer på världsmarknaden sker också omfattande investeringar i infrastruktur, byggande, forskning och utbildning samtidigt som den inhemska konsumtionen banar väg för ny produktion och nya innovationer.

Ökad utbildning och ökad standard i de framväxande ekonomierna driver fram högre krav på ökade löner, social välfärd och ökad produktivitet, men fortfarande är skillnaderna i lönekostnader mellan dessa länder och Europa, USA och Japan mycket stora. Samtidigt utökas skaran av länder som kan producera de allra enklaste varorna till mycket låga lönekostnader.

"Hur västvärldens länder kan möta dessa utmaningar är starkt beroende av hur de kan konkurrera med utbildning och ökad produktivitet. Men ökad produktivitet innebär ständiga rationaliseringar. Och rationaliseringar innebär att produktionen blir allt mindre personalintensiv."

Hur västvärldens länder kan möta dessa utmaningar är starkt beroende av hur de kan konkurrera med utbildning och ökad produktivitet. Men ökad produktivitet innebär ständiga rationaliseringar. Och rationaliseringar innebär att produktionen blir allt mindre personalintensiv – inte bara i tillverkningsindustrin utan också i den industrinära tjänstesektorn, som blir alltmer datoriserad. På såväl den amerikanska kontinenten, Europa och Japan är arbetslösheten hög, inte bara bland lågutbildade arbetare utan också bland tjänstemän i medelklassen.

Man kan beskriva den globala konkurrens som pågår med ett ord hämtat från geologin: en global kontinentalsockelförskjutning. Den tyngdpunkt som tidigare låg i väst när det gäller produktion och handel håller på att omfördelas mellan alla världens kontinenter, inklusive Afrika. Det kommer att ta tid innan denna omvandling slutförts och det är en stor utmaning för alla länder att se till att den pågående strukturomvandlingen inte övergår i en global kris.

För västvärldens del handlar det om att möta globaliseringen med ökad kunskap, ökat deltagande i den globala handeln och ökade investeringar i utbildning, forskning och infrastruktur. Tyvärr har resultatet blivit det motsatta. I stället för framsteg har de gamla västländerna genomgått en allvarlig kris, som ännu pågår. Det som började med en amerikansk bolånekris, fortplantade sig och blev en global finanskris. I Europa pågår alltså en Eurokris som till stor del är förknippad med den europeiska integrationen av stater som är mycket olika när det gäller ekonomisk styrka och skillnader mellan EUs medlemsstater när det gäller produktivitet och lönekostnader.

Den europeiska vägen att möta den globala utmaningen har präglats av återhållsamhet i stället för satsning. Europeisk politik präglas av en uppgivenhet i samma anda som Ned Ludd och hans efterföljare – en övertygelse om att jobben håller på att ta slut.

Där en väl utbildad arbetskraft hade behövts har arbetslösheten ökat och sysselsättningsgraden minskat. De satsningar på forskning och utveckling som EU har försökt att genomföra har misslyckats. I många länder, däribland Sverige, har industrins forskning i stället flyttats till Asien och Latinamerika. De stora företagen flyttar en allt större del av produktionen till framväxande länder, eftersom det är där som marknaderna finns och utbildning och forskning gör de största framstegen.

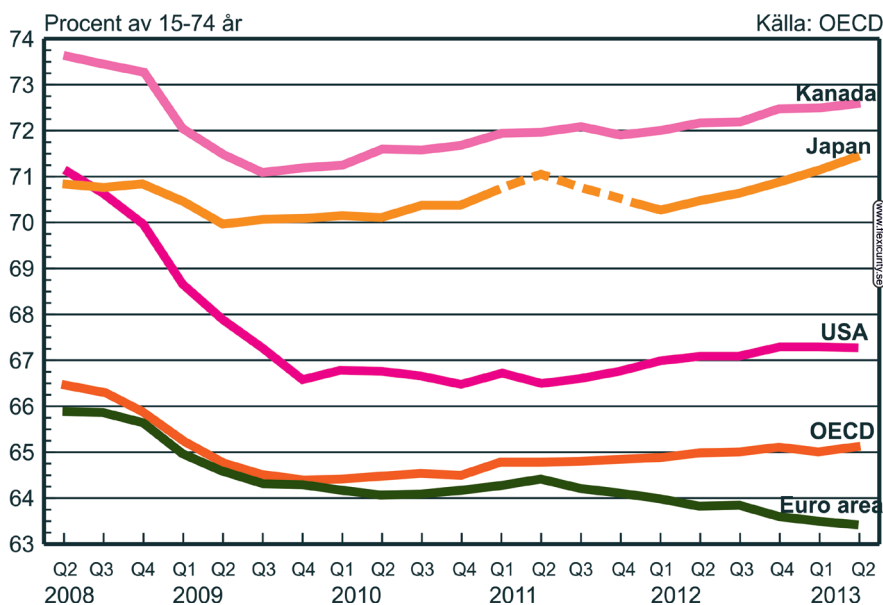
Investeringarna går tillbaka i Europa, mest i Grekland, Spanien, Portugal och Irland. EUs strukturfonder är konstruerade för att stötta länder som har

störst behov av strukturåtgärder, men när krisländerna inte själva kan medverka i finansieringen av vägar, broar, järnvägar och bostäder betalas heller inga pengar ut från EUs strukturfonder.

Den ekonomiska åtstramningen drabbar därför produktion, tillväxt och sysselsättning i alla europeiska länder. Medan övriga västekonomier håller på att återhämta sig efter den globala finanskrisen fortsätter sysselsättningen att sjunka i Europa.

För den som vill läsa mer om strukturomvandling i Sverige och globalt hänvisas till boken Agenda för Sverige ¹.

Sysselsättningsgrad

Skapandet av ett utanförskap

1990-talskrisen innebar, som vi sett, en snabb ökning av antalet arbetslösa. Detsamma gällde antalet personer i olika arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Dessa åtgärder var till stor del av uppehållande karaktär. Få nya jobb skapades och företagen fortsatte att avskeda de som var äldre och som hade hög sjukfrånvaro. En stor del av de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna hade undanträngningseffekter, det vill säga de ”jobb” som skapades riskerade att göra andra grupper arbetslösa. Även försörjningsstödet ökade under dessa år.

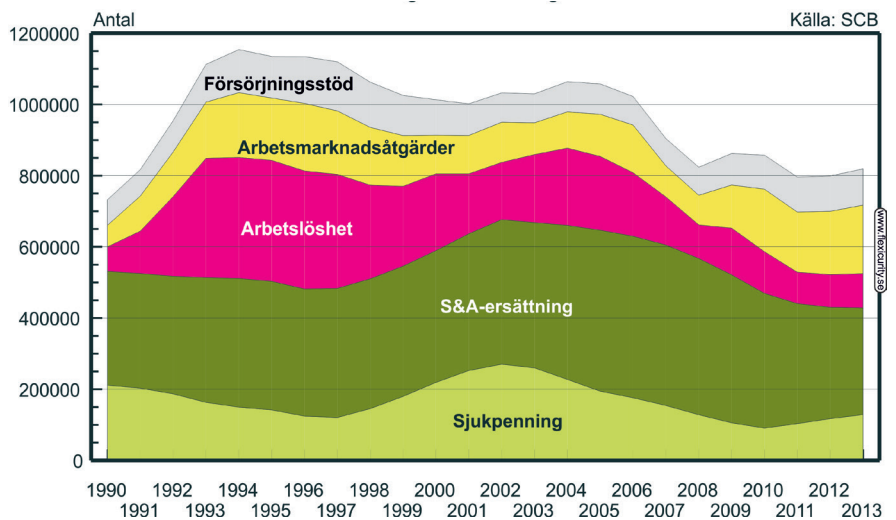
Allt fler sjuka och förtidspensionerade

I slutet av 1990-talet kom allt fler att slussas in i sjukförsäkringen i stället för arbetslöshetsförsäkringen. Bristen på jobb gjorde det svårt att erbjuda rehabilitering, som ledde tillbaka till arbetsmarknaden och rapporter som skrevs vid den tiden vittnar om att de sjukskrivna sällan ens blev kontaktade av vare sig arbetsgivare eller försäkringskassa för att få hjälp med yrkesmässig rehabilitering. I början av 2000-talet var så många långtidssjukskrivna att försäkringskassorna beordrades att föra över fler till Sjuk- och Aktivitetserättning (förtidspension). Med undantag för några år efter 2001, då den så kallade IT-krisen slog till, sjönk både den öppna arbetslösheten och antalet arbetsmarknadspolitiska åtgärder ².

¹ Jan Edling, Agenda för Sverige (Ekerlids förlag 2010)

² Diagrammet avser heltidsekvivalenter, dvs två halvtidssysselsättningar har slagits ihop till en.

Antal helårsekvivalenter (20-60 år) som försörjdes med ersättning och bidrag 1990-2013

"Syftet med regelförändringarna var att skapa ett starkare tryck på de arbetslösa och de som utförsäkrats från de olika försäkringssystemen att söka jobb till löner som var lägre än de ersättningar man i bästa fall kunde få. På så vis skulle gapet mellan hög- och lågavlönade jobb öka och fler få jobb."

De ökade sjukskrivningarna och förtidspensioneringarna ledde till en omfattande debatt i mitten av 2000-talet. Den dåvarande socialdemokratiska regeringen anklagades för att gömma undan arbetslösheten i långa sjukskrivningar och förtidspensioneringar. En borgerlig allians bestående av moderaterna, folkpartiet, centern och kristdemokraterna gick 2006 till val på att avskaffa "utanförskapet", det vill säga minska antalet sjukskrivna och förtidspensionerade. Socialdemokraterna förlorade valet.

Från ohälsa till arbetslöshet

Den nya alliansregeringen införde snabbt nya regler för sjukförsäkringen, förtidspensioneringen och a-kassan. De nya reglerna innebar att färre fick tillträde till dessa försäkringar och att ersättningen sänktes. Avgiften till a-kassan höjdes kraftigt, varvid många valde att gå ur arbetslöshetsförsäkringen. Både a-kassan och facket förlorade många medlemmar.

Syftet med regelförändringarna var att skapa ett starkare tryck på de arbetslösa och de som utförsäkrats från de olika försäkringssystemen att söka jobb till löner som var lägre än de ersättningar man i bästa fall kunde få. På så vis skulle gapet mellan hög- och lågavlönade jobb öka och fler få jobb. Samtidigt öppnades nya arbetsmarknader med hjälp av olika skattesubventioner. RUT- och ROT-avdrag och sänkt restaurangmoms infördes. Arbetsgivare som anställde olika kategorier av arbetslösa (till exempel ungdomar och invandrare) kunde få särskilda subventioner. Företag, som sysselsatte långtidsarbetslösa, kunde i princip få tillgång till gratis arbetskraft. För att förstärka konkurrensen om låglönejobb blev det fritt fram att importera arbetskraft, både från EU-länder och länder utanför EU (till exempel inom bygg-, anläggning- och transportbranscherna).

Hur har då alliansregeringen lyckats genomföra omstruktureringen av arbetsmarknaden? När det gäller sysselsättningsgraden har de många subventionerade jobben hjälpt till att hålla andelen sysselsatta ungefär på den nivå, som rådde när alliansregeringen tillträdde (80 procent av åldrarna 20-64 år) med undantag för en svacka under finanskrisen 2008-2009.

Antalet långtidssjuka har sjunkit med 35 000 och antalet förtidspensionerade har minskat med nära 200 000. Den sammanlagda öppna arbetslös-

heten och antalet personer i arbetsmarknadspolitiska program har samtidigt ökat med drygt 150 000 personer. En stor del har överförs från sjukförsäkringen till arbetsmarknadspolitiken.

Därutöver finns även sökande som är sysselsatta, men med stöd, till exempel anställningsstöd och särskilda insatser för personer med funktionsnedsättning. Andra är sysselsatta i olika subventionerade anställningar, till exempel nystartsjobb och yrkesintroduktion. Då är inte jobb som skapats med RUT- och ROT- avdrag, sänkt restaurangmoms med mera medräknade.

Arbetslösheten tenderar att bli allt längre

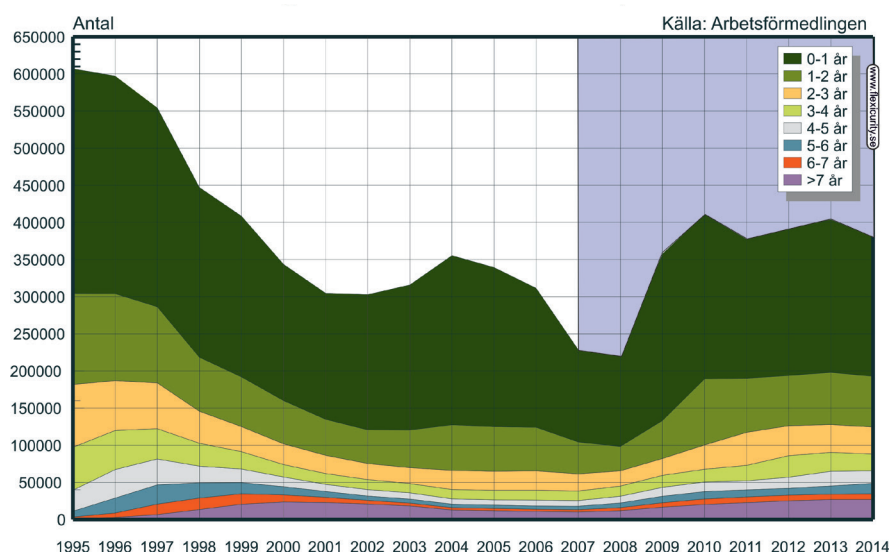
I det följande redovisas den senaste statistiken från Arbetsförmedlingen (september 2014) på ett lite annorlunda sätt än den brukar visas. Det mått som används är den sammanlagda OBALANSEN, det vill säga antalet personer som antingen är öppet arbetslösa eller som ingår i något av de arbetsmarknadspolitiska program som Arbetsförmedlingen tillhandahåller.

I obalansen kan vi följa individer över tid och kan på så sätt se att allt fler som är arbetslösa eller i åtgärder återkommer till arbetslöshet eller åtgärder även om de får arbete under en kortare tid.

Medan den vanliga statistiken redovisar långtidsarbetslöshet som en sammanhängande period som varat länge, kan vi genom det här sättet att mäta också fånga upp den sammanlagda tid som olika personer varit arbetslösa eller i arbetsmarknadspolitiska program under de senaste 10 åren, trots att de tidvis kanske har brutit en pågående åtgärd med avbrott för en sysselsättning.

Antalet sökande i denna statistik är detsamma som redovisas i Arbetsförmedlingens ordinarie månadsstatistik men indelningen görs efter hur lång sammanlagd tid de varit i obalansen. Nedanstående diagram visar detta. Åren 2007 till 2014 har markerats särskilt eftersom en genomgripande omläggning av arbetsmarknadspolitiken skedde under dessa år.

Kvarstående i obalansen och total inskrivningstid den senaste 10-årsperioden

Diagrammet visar hur obalansen minskat sedan 1990-talskrisen och hur den återigen stigit under åren 2007 och 2014. År 2007 ingick 229 000 i obalansen. 2014 hade antalet stigit till 380 000, dvs en ökning med 151 000 (+66 procent).

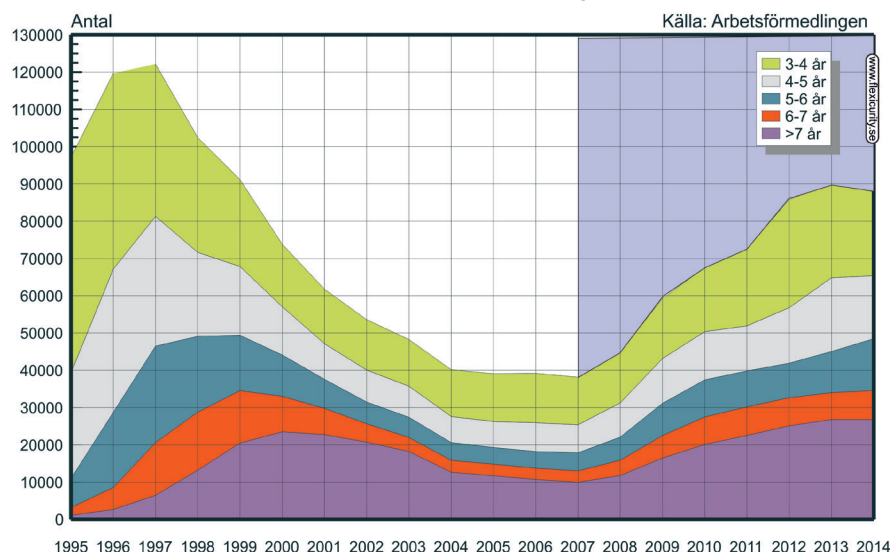
OBALANSEN =

antalet personer som antingen är öppet arbetslösa eller som ingår i olika arbetsmarknadspolitiska program

"En allt större grupp står alltså allt längre från arbetsmarknaden än tidigare. Inte sedan 1990-talskrisen har läget varit så allvarligt."

Vi kan också se att antalet sökande som varit i obalansen under lång tid återigen tenderar att stiga. Man brukar säga att arbetslösheten håller på att bita sig fast. Detta kan vi se ännu tydligare om vi zoomar in på de grupper som varit i obalansen längst – i detta fall över 3 år och mer under den senaste tioårsperioden. 2007 var det 38 000 som varit i obalansen 3 år eller mer under de senaste 10 åren. Denna siffra hade 2014 stigit till 88 000, med andra ord mer än fördubblats (+130 procent). En allt större grupp står alltså allt längre från arbetsmarknaden än tidigare. Inte sedan 1990-talskrisen har läget varit så allvarligt.

Kvarstående i obalansen 3 år eller mer under den senaste 10-årsperioden

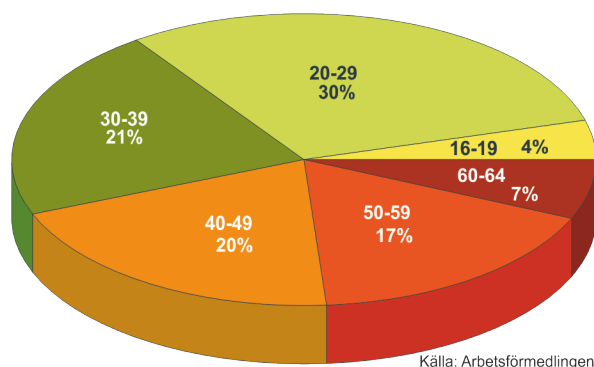
Vilka är de arbetslösa?

Vilka är då dessa arbetslösa? I det följande ska vi närmare studera vilka kategorier av arbetslösa som ingår i obalansen och hur de förändrats sedan 2007. Den som närmare vill studera den statistik som analysen grundar sig på hänvisas till de tabeller som återfinns i bilaga 1.

Män och kvinnor

Män har högre arbetslöshet än kvinnor. Sett till den totala obalansen svarar männen för 54,8 procent och kvinnorna för 45,2 procent. Denna relation står sig oavsett hur lång tid i obalansen vi mäter. 23 procent av såväl männen som kvinnorna hade ingått i obalansen mer än 3 år.

Totala obalansen fördelat på åldersgrupper

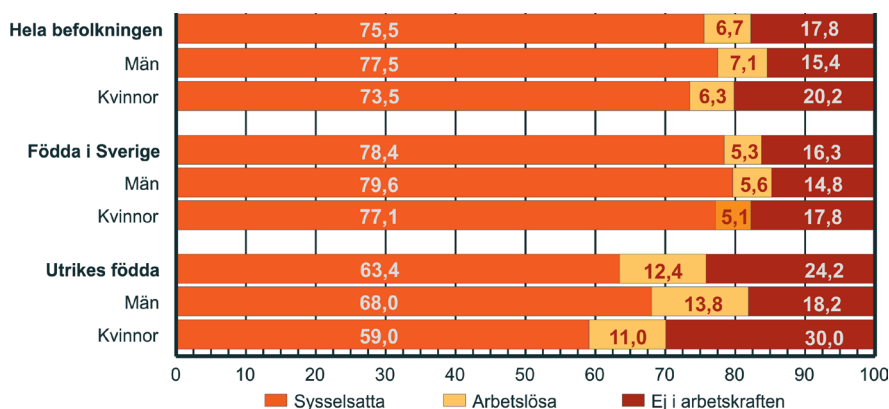
Ålder

En tredjedel av de som ingår i obalansen är under 29 år och mer än hälften under 39 år. 23 procent av alla har varit arbetslösa 3 år eller mer, men tendensen är att tiden i obalans stiger med åldern. I gruppen 50-59 år har 41 procent varit i obalansen under mer än 3 år. I gruppen 60-64 år hela 46 procent.

"En tredjedel av de som ingår i obalansen är under 29 år och mer än hälften under 39 år."

Födelseland

Om man ser till hela befolkningen i åldrarna 16-64 år har den en sysselsättningsgrad på 75,5 procent. 6,7 procent är arbetslösa och 17,8 procent ingår inte i arbetskraften. Det kan innebära att de studerar, är hemmafruar eller annat som varken räknas som sysselsättning eller arbetslöshet. Män har en högre sysselsättningsgrad än kvinnor, men också en högre arbetslöshet.

De som är födda i Sverige har en högre sysselsättningsgrad (78,4 procent) än de som är födda utomlands (63,4 procent). Nära en tredjedel av de utrikes födda kvinnorna ingår inte alls i arbetskraften.

Arbetslösheten bland de som är födda utomlands är mer än dubbelt så hög (12,4 procent) jämfört med svenskfödda (5,3). Bland utrikes födda män är arbetslösheten drygt dubbelt så hög som bland män som fötts i Sverige.

Trots att de utrikes födda endast utgör 23 procent av Sveriges befolkning svarar de för över 40 procent av obalansen. Både bland svenskfödda och utrikes födda är det cirka 23 procent som varit i obalansen minst 3 år under den senaste 10-årsperioden.

Utbildning

Sverige är ett land där utbildning blivit allt viktigare för att kunna vara en del av en alltmer kunskapsinriktad arbetsmarknad. Av diagrammet nedan framgår också att bara 17,6 procent av hela befolkningen endast har förgymnasial utbildning. Hela 82,4 procent har antingen gymnasieskola eller eftergymnasial utbildning.

Bland de utlandsfödda är det dock en större andel (23,9) som enbart har förgymnasial utbildning. Men det är också så att utlandsfödda har en högre andel med eftergymnasial utbildning än riksgenomsnittet och de som är födda i Sverige.

De som enbart har grundskoleutbildning löper stor risk att hamna i obalansen. Detta gäller särskilt de som är födda utomlands. Hela 41 procent av de utrikes födda i obalansen har enbart förgymnasial utbildning.

Studerar vi de grupper som varit i obalansen mer än 3 år av de senaste

10 åren är det ännu fler som enbart har förgymnasial utbildning.

Det är viktigt att påpeka att en fjärdedel av dem som ingår i obalansen har högre utbildning. Det gäller oavsett födelseland.

I det här sammanhanget förtjänar det att påpekas att en växande andel ungdomar inte klarar grundskolan så att de blir behöriga till gymnasiestudier. I hela landet är det 13 procent som inte klarar detta. I de 15 mest utsatta stadsdelarna i Sverige (som SCB kallar URBAN 15³) är det 39 procent av ungdomarna som inte lyckas kvalificera sig till gymnasieskolan. Denna grupp löper betydande risk för långvarig arbetslöshet.

Enligt samma SCB-undersökning fanns det i hela riket 17,7 procent av befolkningen 20-64 år som varken förvärvsarbetade eller studerade. För de som fötts i Sverige var andelen lägre (13,4 procent), men för dem som var födda utanför EU/EFTA var siffran hela 37 procent. I de 15 mest utsatta stadsdelarna (URBAN 15) var det 2012 45,8 procent av 20-64-åringarna, som varken förvärvsarbetade eller studerade. Bland dessa hade 59,4 procent enbart förgymnasial utbildning, 37,7 procent gymnasieutbildning och 34,1 procent eftergymnasial utbildning.

Funktionsnedsättning

Den grupp som svarar för den allra största ökningen av antalet personer i obalansen är de funktionsnedsatta.

Den grupp som svarar för den allra största ökningen av antalet personer i obalansen är de funktionsnedsatta. En fjärdedel av alla nytilkomna i obalansen är sökande som haft någon av de 11 diagnoser som beskriver olika funktionsnedsättning i Arbetsförmedlingens statistik. Gruppen funktionsnedsatta i obalansen har fördubblats mellan 2007 och 2014 - från 38 300 till 76 500.

Det finns flera förklaringar till detta. En orsak är de omfattande förändringar som gjorts i Sjukförsäkringen och i Sjuk- och aktivitetsersättningen (tidigare förtidspensioneringen). Allt fler sjuka har under de senaste åtta åren genomgått en arbetsprövning och överförs från sjukförsäkringen till arbetslöshetsförsäkringen. När reglerna gjort det svårare att bli förtidspensionerad kommer fler att i stället registreras som arbetssökande med funktionsnedsättning. Samtidigt har kraven på arbetsmarknaden skärpts och det har blivit allt svårare för grupper med funktionsnedsättning att få jobb.

Ett skäl till att Arbetsförmedlingen kodar ungefär 20 procent av de arbetsökande som funktionsnedsatta är att "personen så tidigt som möjligt ska få adekvat stöd i processen att söka arbete, vilket leder fram till att tiden fram till arbete kan förkortas". Av statistiken framgår dock att de som har funktionsnedsättning tenderar att bli kvar i obalansen under mycket lång tid.

Nära hälften av de funktionsnedsatta i obalansen (49 procent) har varit där 3 år eller längre under de senaste 10 åren. Detta kan jämföras med de icke funktionsnedsatta där bara 7 procent varit i obalansen 3 år eller mer. Samtidigt som många med funktionsnedsättning har varit i obalansen under lång tid har också nytilskottet till obalansen varit stort. En viktig förklaring till detta är de ändrade reglerna i sjukförsäkringen, som inneburit att fler nu klassas som arbetssökande än som sjuka. Huruvida dessa nytilkomna också kommer att bli kvar i obalansen under lång tid beror mycket på hur politiken kommer att utvecklas under de kommande åren. Det står helt klart att åtgärder för att förbättra arbetsplatsanpassning, rehabilitering och företagshälsövård kommer att ha stor betydelse.

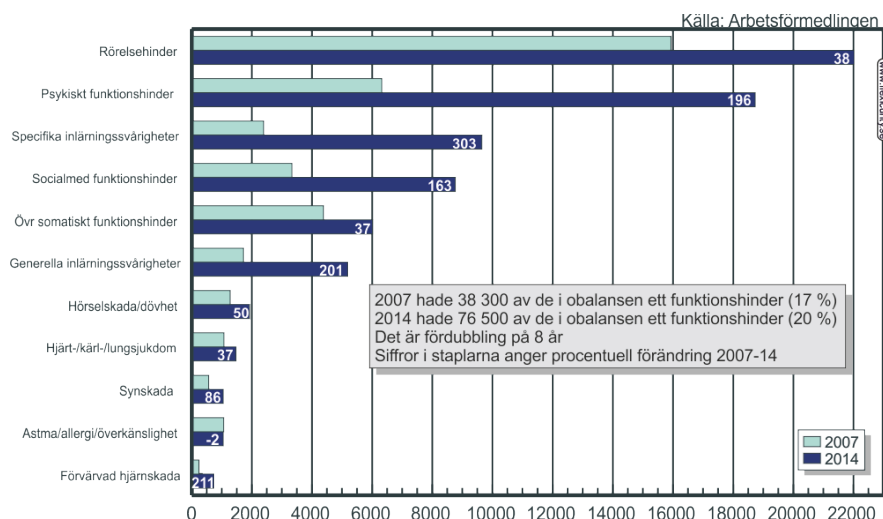
³ Rinkeby (Stockholm), Tensta (Stockholm), Hovsjö (Södertälje), Ronna (Södertälje), Araby (Växjö), Herrgården (Malmö), Södra Sofielund (Malmö), Centrum och Öster (Landskrona), Gamle-gården (Kristianstad), Bergsjön (Göteborg), Gårdsten (Göteborg), Hjällbo (Göteborg), Norra Biskopsgården (Göteborg), Kronogården (Trollhättan), Hässleholmen (Borås).

I diagrammet nedan kan vi se vilka diagnoser som är mest omfattande och vilka som ökat mest mellan 2007 och 2014. Den största gruppen är rörelsehindrade. 2007 registrerades 16 000 personer med diagnosen rörelsehinder, men gruppen ökade till 22 000 år 2014. Gruppen har emellertid fått konkurrens av ett antal diagnoser som ökat mycket snabbt under dessa år. Snabbast växer gruppen psykiskt funktionsnedsättning (omfattande och varaktiga psykiska besvär), som nästan tredubblas under perioden. Andra snabbväxande diagnoser är specifika inlärningssvårigheter (till exempel dyslexi), socialmedicinska funktionsnedsättningar (funktionsnedsättning som en konsekvens av tidigare missbruk, kriminalitet med mera) och generella inlärningssvårigheter (begränsade begåvningsresurser). Den sistnämnda gruppen har på åtta år tredubblats.

Totalt sett har antalet funktionsnedsatta i obalansen fördubblats. Gruppens andel av den totala obalansen har samtidigt ökat från 17 till 20 procent. Siffrorna i den mörkblå stapeln anger hur stor ökningen varit under de åtta åren.

”Snabbast växer gruppen psykiskt funktionsnedsättning (omfattande och varaktiga psykiska besvär), som nästan tredubblas under perioden.”

Arbetslösa och i åtgärder med olika funktionshinder 2007 Och 2014

Regionala skillnader

En av de mest uppseendeväckande slutsatserna av skriften Alla behövs⁴, som utkom 2005 och som orsakade en omfattande debatt inför valrörelsen 2006, var de stora regionala skillnader som fanns när det gällde arbetslöshet och ohälsa. I skriften påpekades också att det fanns ett tydligt mönster mellan arbetslöshet och ohälsa. Ju större andel som var arbetslösa, i arbetsmarknads- eller handikappprogram på en ort desto större var också andelen förtidspensionerade (S/A-ersättning) på orten. Däremot var sambandet mellan arbetslöshet och långa sjukskrivningar (över 1 år) inte särskilt stort.

Här redovisas en uppdatering av 2005 års studie. Trots att antalet förtidspensionerade minskat betydligt under senare år kvarstår sambandet mellan andelen förtidspensionerade och arbetslöshet med mera mellan olika orter. Nu, liksom då, finns det kommuner som har en mycket låg andel förtidspensionerade och en lika låg andel arbetslösa, i program eller arbete med stöd. Dessa orter är koncentrerade till Stockholm och andra orter med hög

⁴ Jan Edling, Alla behövs (2005). <http://www.flexicurity.se/skrifter/alla-behovs/>

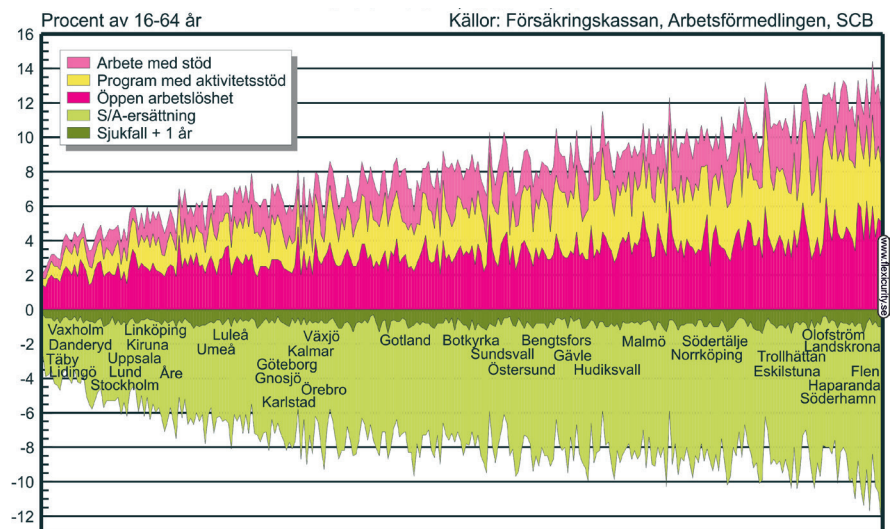
efterfrågan på arbetskraft.

Medan den lägsta sammanlagda andelen av olika ersättningar vid arbetslöshet och ohälsa var 4,7 procent i september 2014 (Danderyd i Stockholms län) var den högsta andelen 23,7 procent (Ljusnarsberg i Örebro län). Mellan 2005 och 2014 har några orter genomgått stora förändringar i antalet personer med arbetslöshet eller ohälsa. Hit hör flera kommuner i södra och mellersta Sverige där sysselsättningen försvagades rejält under den fordonskris som ägde rum under 2009. Hit hör bland annat Trollhättan, Olofström, Eskilstuna, Flen, Södertälje och Gnosjö. Andra kommuner har förbättrat sin situation, till exempel turistmagneten Åre och Kiruna, vars gruvindustri under några år haft en högkonjunktur.

Av detta diagram kan vi också i fortsättningen sluta oss till att det alltså finns ett starkt samband mellan den strukturomvandling som äger rum och hur olika ersättningar som är relaterade till arbetslöshet och ohälsa varierar med efterfrågan på jobb på olika orter.

Arbetslösa, i program, med stöd, S/A-ersättning och sjukfrånvaro över 1 år, september 2014.

Varierar mellan 4,7% och 23,7%.

Vägar till full sysselsättning

Skriften Alla behövs⁵, som jag skrev 2005, hade också en underrubrik: Blott arbetsmarknadspolitik skapar inga nya jobb. Det var en kritik mot att sysselsättningspolitiken nästan uteslutande ägnat sig åt åtgärder inriktade på utbudet av arbetskraft och mycket lite åt att öka efterfrågan på svenska jobb. För att öka efterfrågan behöver svensk ekonomi inriktas på att anpassa företagens struktur och arbetskraftens kompetens till det som efterfrågas på en växande världsmarknad; i huvudsak mer komplexa varor och tjänster med ett större kunskapsinnehåll.

I en senare skrift, Agenda för Sverige⁶, utvecklade jag detta. Jag visade att Sverige både behövde en politik, som håller kvar de internationella storföretagens intresse av att investera och producera i Sverige och en politik, som

⁵ Jan Edling, Alla behövs (2005). <http://www.flexicurity.se/skrifter/alla-behovs/>

⁶ Jan Edling, Agenda för Sverige (Ekerlids förlag 2010)

utvecklar de små och medelstora företagen så att de kan stå emot internationell konkurrens och själva ta för sig av den globala efterfrågan på svenskt kunnande. En sådan politik bör bygga på att utveckla produkter som ligger långt fram i innovationskedjan för att tillgodose såväl svenska som utländska kunder.

En sådan efterfrågepolitik måste både baseras på investeringar i svenska utmaningar såsom klimat, transportinfrastruktur, bostadsbyggande och bostadssanering och utvecklandet av ett näringsliv, som är inriktat på att tillgodose de behov som företag och konsumenter världen över frågar efter. En sådan politik handlar inte enbart om näringslivsutveckling.

Våra samhällsinstitutioner behöver också anpassas till att den globala produktionen alltmer skapas i en regional kontext. Sverige behöver därför utveckla större och mer konkurrenskraftiga regioner för att tillgodose näringslivets behov av kompetensförsörjning, det vill säga allt från forskning och utveckling och högre utbildning till en regionalt anpassad grund-, gymnasie- och vuxenutbildning och väl utbyggd regionaltrafik som knyter arbetskraft, studerande och företag närmare varandra.

De senaste åtta åren har politiken tyvärr inte följt dessa råd. Arbetsmarknadspolitiken har fortsatt att vara den enda sysselsättningspolitiken, fast på ett nytt sätt. Den tidigare inriktningen på att parkera överflödigt arbetskraft i olika ersättningssystem har ersatts av en mer sofistikerad arbetsmarknadspolitik som grundats på ekonomiska teorier om pris och utbud på arbetskraft. Politiken har syftat till att sänka arbetskraftskostnaden för arbetskraft med låg eller oanvändbar utbildning.

Med skärpta regler i a-kassa, sjukförsäkring och förtidspension kunde utanförskapets kostnader minskas samtidigt som de försäkrade överflyttades till arbetsmarknadspolitiken, där de tvingades konkurrera med en redan stor skara arbetslösa. Med högre avgifter till a-kassan minskade såväl kostnaderna för a-kassa som fackets inflytande på arbetsmarknaden. Dessa åtgärder skapade ett ökat tryck hos allt fler arbetslösa att söka jobb till allt lägre ersättning. För att säkerställa att konkurrensen blev tillräckligt hård vidgades dessutom importen av utländsk arbetskraft med mycket begränsade lönekrav (till exempel inom bygg- och anläggningsbranscherna och inom lastbilstransporter). Samtidigt öppnades nya arbetsmarknader med lägre löner och skattesubventionerade jobb (till exempel RUT, ROT, restauranger och olika former av anställningsstöd).

Inriktningen tycks uteslutande ha legat på utvecklingen av en politik som syftar till att vidga utbudet av arbetskraft samtidigt som efterfrågan på svensk arbetskraft har sjunkit. Sveriges världsmarknadsandel när det gäller export av varor och tjänster har under flera år utvecklats sämre än EU15. En viktig förklaring är att de internationella företagen i allt större utsträckning expanderat på de globala marknaderna samtidigt som deras behov av underleverantörer i Sverige bytts ut mot utländska partners. Det gäller också forskning och utveckling, där näringslivets investeringar på tio år minskat från 3,2 procent till 2,3 procent av BNP.

De internationella företagen har inte heller funnit några intressanta svenska framtidsprojekt att investera i. Investeringarna i transportinfrastruktur är bland de lägsta i Europa trots att befolkningen växer snabbt, inte minst i storstäderna. Detsamma gäller bostadsbyggandet, som är absolut lägst i Europa. I tjugio år har vi i Sverige pratat om att utveckla moderna system för patientjournalhantering inom sjukvården samtidigt som kombination-

"Med skärpta regler i a-kassa, sjukförsäkring och förtidspension kunde utanförskapets kostnader minskas samtidigt som de försäkrade överflyttades till arbetsmarknadspolitiken, där de tvingades konkurrera med en redan stor skara arbetslösa."

nen resursbrist och skattesänkningar hindrat en sådan utveckling. I samma takt som sjukvårdens resurser alltmer fokuseras på att tillgodose en stigande efterfrågan på sjukvård minskar läkemedelsföretagens intresse för kliniska studier och forskning i Sverige.

Life Science-branschen är ett bra exempel på att Sveriges små och medelstora företag inte rustat sig tillräckligt för att ta emot en global efterfrågan. De är helt enkelt för små för att ta de mångåriga utvecklingskostnader och risker som branschen kräver. Småskaligheten och bristen på samarbete mellan företagen är också miljöteknikbranschens stora problem. Det duger inte att sälja nog så avancerade komponenter på en global marknad när de större konkurrenterna från andra länder kan erbjuda kompletta system där komponenter och smarta tjänster utgör innovativa svar på beställarens problem. Tyvärr har de små och medelstora företagen inte ökat sin export till nya länder utan fortsätter att söka sig till gamla beprövade handelspartners. Det tycks också som att de små och medelstora företagen håller på att bli allt mindre inriktade på innovation och samarbete i kluster. Men det kanske inte är så konstigt när exportpolitiken fortsätter att vara inriktad på allmänt exportfrämjande i stället för att aktivt kartlägga och öppna gränserna för hur svenska kluster av företag kan tillgodose globala marknaders behov av innovativa lösningar på olika områden där vi har ett kunnande. Inte minst det kunnande om olika länders marknader och affärskultur, som vi valt att låsa in i segregerade bostadsområden där knappt några kontakter finns med vare sig utbildning eller arbetsmarknad.

Ovanstående genomgång av Sveriges utmaningar i sysselsättningspolitiken visar att arbetsmarknadspolitik måste kombineras med en aktiv näringspolitik. Det handlar inte om att ösa in pengar i branscher, som redan är på väg att fasas ut utan i första hand att bygga och stödja framväxten av ett livskraftigt näringsliv och regionala stödstrukturer som ökar Sveriges globala konkurrenskraft.

Budskapet till alla, som likt Ned Ludd i 1700-talets England utgått från att jobben är på väg att försvinna, är: Det är de inte! Våra utmaningar är enorma. Infrastruktur och bostäder behöver byggas ut. Gamla bostadsområden behöver byggas om för att bättre tillgodose klimatkrav och anständigt boende. De alltfler äldre utgör en gigantisk marknad för nya varor, tjänster, rekreation och till sist en humanitär vård och omsorg. Det behövs utbildning i alla livets skeden – inte en utbildning som lämnar människor utanför utan en inkluderande utbildning byggd på långtgående pedagogiska krav på anpassning till olika gruppers förutsättningar.

Det finns jobb för alla. Det gäller bara att organisera samhället så att alla kan få chansen att dra sitt strå till den samhälleliga stacken.

*"Det finns jobb för alla.
Det gäller bara att organisera
samhället så att alla kan få
chansen att dra sitt strå till den
samhälleliga stacken."*

Behovet av arbetsmarknadspolitik

Efter alla år av arbetsmarknadspolitik som antingen låst in arbetskraft i olika ersättningssystem eller som använt arbetskraft som låglönebrickor i ett cyniskt lönesänkningsspel är det nu dags för en sysselsättningspolitik som förenar arbetsmarknadspolitik och näringspolitik i syfte att vidga Sveriges förmåga att hävda sig i den globala konkurrensen. Också i en sådan sysselsättningspolitik behövs en arbetsmarknadspolitik, men av ett annat slag än vad vi hittills sett.

Idag ingår 380 000 personer i obalansen. Bara under de senaste åtta åren har obalansen ökat med 152 000 personer (40 procent). Hur ska arbetsmark-

nadspolitiken hanteras för att bli en del av en sysselsättningspolitik? Svaret på denna fråga handlar om att prioritera åtgärder.

- **Först och främst måste fler få chansen att utbilda sig. Ungdomar måste få stöd** att klara sina studier i grundskolan så att de kvalificerar sig till gymnasiet, som blivit det globala samhällets grundnivå om man ska ha en chans till ett jobb i den globala ekonomin. De som är äldre och arbetslösa ska inte behöva förvägras utbildning (som varit fallet i arbetsmarknadspolitikens Fas 3). Alla vuxna med jobb måste få tillgång till en kontinuerlig kompetensutveckling. Därmed ökar företagets flexibilitet samtidigt som risken för utslagning minskar. Genom att stimulera fler att gå till högre utbildning ökar möjligheterna för företag och offentliga myndigheter att bredda sin kunskapsbas.

- **Det handlar också om att investera i Sveriges framtidsprojekt, infrastruktur,** bostadsbyggande, klimat, äldreomsorg osv. Den främsta sysselsättningseffekten är inte att vi under några år får fler rallare, vägbyggare och bostadsbyggare utan att vi bygger ett Sverige som under lång tid får en infrastruktur som gör det möjligt för företag att frakta gods, som gör det möjligt för arbetskraften att resa till och bosätta sig där efterfrågan finns och som säkerställer ett bra liv för de äldre. På så vis växer Sveriges konkurrenskraft och fler av de som idag går arbetslösa kan leta sig in i hierarkin av jobb som står till buds. På så vis ökar företagets investeringsvilja, förmågan att skapa innovationer både för den svenska marknaden och för möjligheterna att skapa efterfrågan från den globala marknaden.

- **Det handlar också om vilka jobb vi ska ha i Sverige. Mår våra gamla bättre sedan** vi tog bort personal i vård och omsorg som hade tid att prata, stödja och bedriva fritidssysselsättningar? Blev skolan bättre sedan vi under 1990-talskrisen tog bort kuratorer och rastvakter? Blev det billigare att rationalisera den offentliga sektorn så att den gick på knäna samtidigt som kostnaderna för segregation, utslagning och arbetsmarknadspolitik ökade? Den nya regeringen har i sin regeringsförklaring föreslagit flera olika lösningar som innebär att arbetslösa ungdomar och äldre arbetskraft kan bredda sin arbetslivserfarenhet genom att utföra meningsfulla samhällsuppgifter mot kollektiv-avtalsenlig betalning och med möjligheter till studier. Detta är en viktig öppning i en arbetsmarknadspolitik som syftar till full sysselsättning i meningsfulla jobb.

- **Full sysselsättning handlar inte bara om hur många som jobbar och hur många** arbetstimmar de utför. Det kanske viktigaste i en framtida arbetsmarknadspolitik är att allas arbetsförmåga tas till vara. Ett hållbart samhälle har inte råd att låta invandrare med ingenjörs- eller läkarutbildning köra taxi. Det har inte råd att ställa dem som bara har en 50-procentig arbetsförmåga åt sidan. Samhället bör i stället belöna varje insats som gör att denna begränsade arbetsförmåga tas tillvara i stället för att bli en utgift i socialpolitiken. Samhället borde inse att utnyttjandet av alla restarbetsförmågor i "heltidsekvivalenter" ger Sverige ett rejält tillskott i BNP. Ett samhälle som tar tillvara restarbetsförmåga hos alla kommer också att upptäcka att många arbetsförmågor kommer att utvecklas till 100-procentiga.

"Det kanske viktigaste i en framtida arbetsmarknadspolitik är att allas arbetsförmåga tas till vara."

Det är här som diskussionen om Arbetsintegrerande Sociala Företag (ASF) kommer in i bilden.

Arbetsintegrerande Sociala Företag (ASF)

Arbetsintegrerande sociala företag (ASF) är företag som bedriver näringsverksamhet, det vill säga producerar och säljer varor och/eller tjänster. Syftet är

Att integrera människor, som har stora svårigheter att få och/eller behålla ett arbete, i arbetsliv och samhälle.

Svårigheterna att etablera sig på arbetsmarknaden kan vara nedsatt arbetsförmåga på grund av en funktionsnedsättning, bristande erfarenhet eller kunskap som kan förväntas innebära lägre produktivitet eller tveksamhet från arbetsgivare att anställa personer med tidigare problem som långtidsarbetslöshet, långtidssjukskrivning, missbruk och kriminalitet.

Att skapa delaktighet för medarbetarna genom ägande, avtal eller annat sätt.

På denna punkt skiljer sig ASF från offentlig verksamhet, privata rehabiliteringsföretag och Samhall. Tanken är att delaktigheten ska ge deltagarna förutsättningar att utvecklas som ansvarstagande och initiativtagande människor.

Att företagen i huvudsak återinvesterar sina vinster i den egna verksamheten eller liknande verksamheter.

ASF är näringsdrivande verksamheter och strävar efter att producera ett överskott. Investeringarna av överskottet kan syfta till att utveckla verksamheten, integrera fler personer eller att utveckla medarbetarna genom kompetensutveckling eller andra insatser.

Att företagen är fristående från offentlig verksamhet.

ASF är självständiga juridiska personer men har som leverantör och samarbetspart en nära relation till offentlig sektor. Relationen kan också gälla medarbetarnas försörjning och utveckling. Ett offentligt stöd till ASF strider inte mot några konkurrens- eller statsstödsregler när det handlar om begränsade summor för att stödja utsatta grupper. Företaget får dock inte missbruka en dominerande ställning exempelvis genom underprissättning. Att stöd från till exempel Arbetsförmedlingens olika program är konkurrensneutrala innebär att även andra företag kan få samma stöd vid till exempel anställning av personer med funktionsnedsättning.

"ASF kan bedrivas i ett flertal olika former."

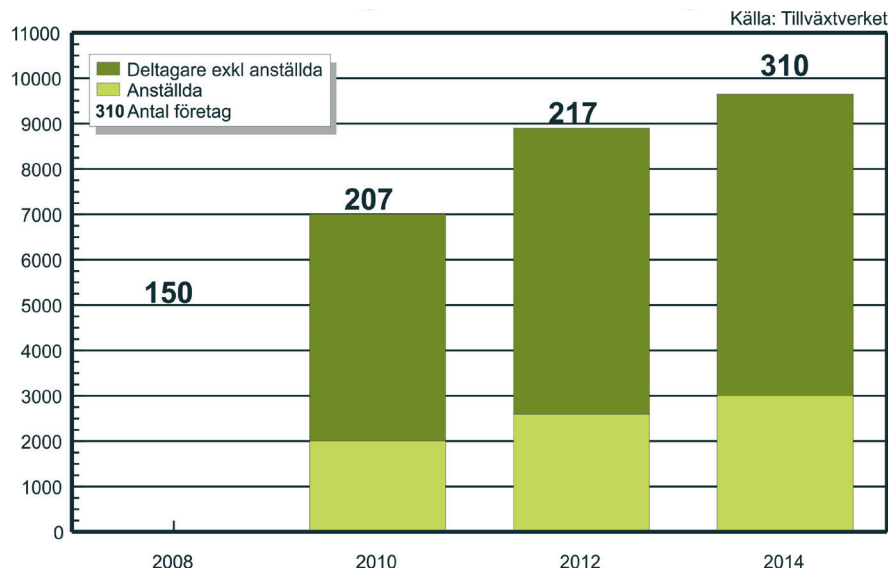
ASF kan bedrivas i ett flertal olika former. De flesta ASF i Sverige är sociala arbetskooperativ. Majoriteten drivs vanligen av den som verksamheten startats för. En del ASF bedrivs av ideella eller religiösa organisationer. Det kan vara olika intresseorganisationer inom handikapprörelsen eller sociala organisationer som Verdandi och Hela Människan.

ASF kan ha olika juridiska former som ekonomiska eller ideella föreningar, aktiebolag eller stiftelser. Nyligen har en ny företagsform skapats som kallas aktiebolag med begränsad vinstutdelning. Stiftelseformen är en verksamhetsform som möjliggör för stiftare med stark värdegrund som man vill ska stå fast även när andra tar över verksamheten.

Det finns ingen speciell målgrupp för ASF. Det kan vara en plattform för alla människor, som står utanför arbetsmarknaden och som inte kommer in av egen kraft. Till en början var fokus främst inriktat på personer med funktionsnedsättning. Även personer med utländsk bakgrund, dåliga språkkunskaper och kulturell isolering har kunnat förbättra sin sociala status inom ett ASF. Under senare år har personer som blivit eller håller på att bli utförsäkrade från a-kassa och sjukförsäkring sökt sig till denna form av verksamhet. ASF arbetar med försäljning av varor och tjänster som är efterfrågade på en

marknad. Många ASF får också inkomster genom att sälja platser i daglig verksamhet, sysselsättning, arbetsrehabilitering, utbildning/sysselsättning, arbetsprövning/träning till den offentliga sektorn.

Antal företag och verksamma vid Arbetsintegrerade Sociala Företag

Många som arbetar inom ASF är anställda och får lön för arbetad tid. Andra deltar i verksamheten med stöd från kommunen, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan med flera. Enligt en kartläggning som Tillväxtverket har ansvar för har antalet ASF ökat från 150 år 2008 till 310 2014. Antalet deltagare har också vuxit i takt med den ökade obalansen och 2014 deltog sammanlagt 9 650 personer i verksamheten. Det motsvarar 0,3 procent av hela obalansen. Under samma tid har Samhall minskat sin verksamhet från 19 394 anställda 2007 till 18 321 anställda 2013.

ASF finns över hela landet. Kartan visar antalet ASF 2012 och antalet ASF per 100 000 invånare i olika län.

"Enligt en kartläggning som Tillväxtverket har ansvar för har antalet ASF ökat från 150 år 2008 till 310 2014."

ASF – en del av framtidens arbetsmarknadspolitik

En stor del av den arbetsmarknadspolitik, som utvecklats under senare år har bestått i upphandling av coacher, som tagit på sig ett stort antal arbetslösa som sysselsatts i aktiviteter utan meningsfullt innehåll. Mycket lite handledning har förekommit och det har inte funnits förutsättningar att bedriva verksamheter som individerna kan växa i. Även utbildningsinsatser har saknats.

Regeringen har i budgeten för 2015 aviserat att stödet till anordnare inom Fas 3 nu kommer att sänkas från 4 950 kronor per månad till 2 200 kronor per månad. Ingångna avtal kommer dock att gälla avtalstiden ut. Avsikten är att rensa bort oseriösa anordnare. Regeringen har dock också påpekat att man vill tillvarata de anordnare som erbjuder meningsfulla arbetsuppgifter. Det är därför viktigt att kriterierna för vilka som ska bedriva verksamhet inom arbetsmarknadspolitiken inte bara knyts till priset utan att kvalitetskrav sätts

Arbetsintegrerade sociala företag

Totalt 271 företag i april 2012

- Fler än 10 företag
- 8-10 företag
- 5-7 företag
- färre än 5 företag

Siffror inom parantes
ASF per 100 000 inv.

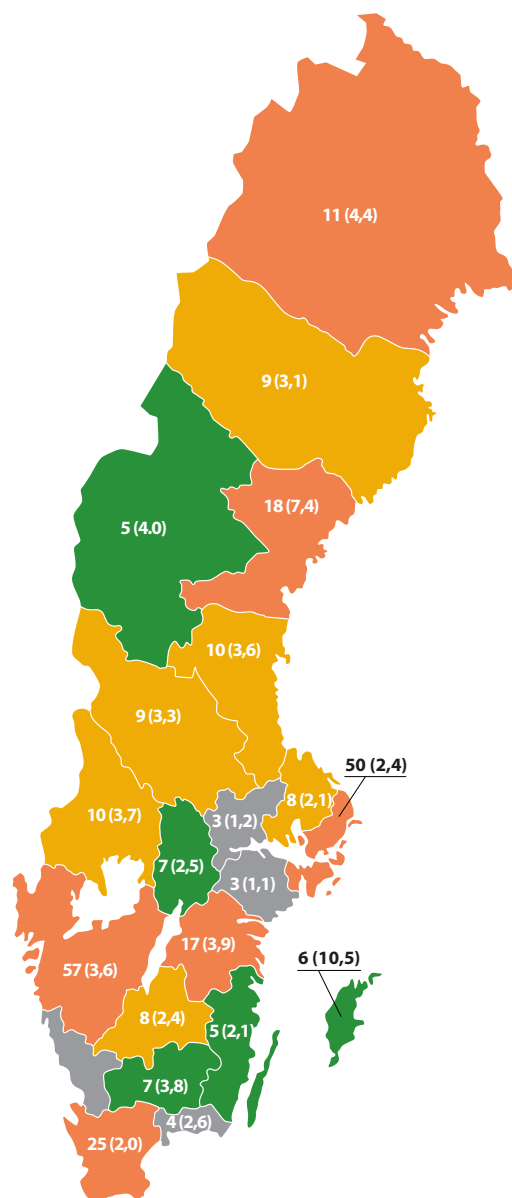
upp för handledarstöd med mera. För de anordnare som uppfyller kvalitetskraven bör stödets storlek vara anpassat så att målet med verksamheten går att uppfylla.

Genom att utveckla stödet till arbetsintegrerande sociala företag finns stora möjligheter att omforma de arbetsmarknadsinsatser som har till uppgift att integrera dem som står allra längst bort från arbetsmarknaden. ASF erbjuder inte passiv sysselsättning utan kan med handledares hjälp

utveckla individers erfarenheter av att arbeta på en riktig marknad samtidigt som förmågan att ta ansvar och delaktighet kan utvecklas. Med rätt förutsättningar kan ASF för många bli en meningsfull inslussning till andra uppgifter på arbetsmarknaden.

Det här förutsätter dock en del förändringar. Inte minst hos ASF själva, som bör utveckla verksamheten mot nya områden och nya kundgrupper. ASF bör också öka samarbetet med folkhögskolor, KomVux och andra utbildningsanordnare som kan bidra till utvecklingen av deltagarnas kunskaper i grundskoleämnena, i ämnen som knyter an till den verksamhet som individen bedriver i det sociala företaget, i svenska osv.

För att verksamheten ska kunna utvecklas bör det ställas höga krav på ASF. De måste kunna dokumentera målen med den verksamhet de bedriver och att individens möjligheter till inflytande och delaktighet är reell. Det ska finnas möjligheter att bli anställd om ekonomin tillåter. Även handledarnas mål och arbetssätt bör dokumenteras. Kravet på dokumentation är viktig för att det sociala företagets tjänster ska kunna upphandlas av privata företag, kommuner och andra köpare av ASFs tjänster.

"Med rätt förutsättningar kan ASF för många bli en meningsfull inslussning till andra uppgifter på arbetsmarknaden."

Upphandling

I januari 2014 antogs nya EU-regler om offentlig upphandling. I dessa regler finns ett nytt kriterium som innebär att myndigheter inte slaviskt måste välja det anbud som har det lägsta priset. Detta kriterium innebär att de som upphandlar bör sträva efter ”det ekonomiskt mest fördelaktiga anbudet”. Det innebär att myndigheterna nu kan lägga större vikt vid kvalitet, miljöskäl, innovation och inte minst sociala frågor. De kan också ta hänsyn till priset och kostnaderna under hela livscykeln. Här finns sålunda möjlighet för till exempel en kommun att väga in de sociala kostnaderna för social utslagning av kommuninvånare.

Regeringen har i regeringsdeklarationen sagt att den vill skapa ”extratjänster” för att utföra uppgifter som kanske inte längre utförs i kommuner och landsting. Tanken har varit att dessa extratjänster ska tillhandahållas av kommunen som arbetsgivare. Ett alternativ till detta är att kommuner, landsting, försäkringskassor, arbetsförmedlingar med flera i stället överväger att upphandla dessa tjänster av lokala ASF. Fördelarna med detta är många.

”Tanken har varit att dessa extratjänster ska tillhandahållas av kommunen som arbetsgivare. Ett alternativ till detta är att kommuner, landsting, försäkringskassor, arbetsförmedlingar med flera i stället överväger att upphandla dessa tjänster av lokala ASF.”

- Handledningsuppgifter kan till stor del läggas på ASF
- ASF tillhandahåller en organisation som bygger på delaktighet och utveckling av individers självkänsla och ansvarstagande
- ASF utvecklar kunskaper om hur marknaden fungerar och skapar därigenom förutsättningar för deltagarna att gå vidare till nya jobb på denna marknad.

Det kan i kommuner till exempel handla om park- och fastighetsskötsel, socialt tillskott i verksamheter som bedrivs av förskola, skola, äldreboende, hemtjänst och annan omsorg. I landstingen kan det handla om att utföra olika tjänster i anslutning till vård, kollektivtrafik med mera. Båda dessa organisationer samt Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Kriminalvården kan dessutom välja att i ASF upphandla platser med rehabiliterande verksamhet för enskilda individer.

Partnerskap

En annan form för offentliga myndigheters samarbete med ASF är att forma partnerskap, där en eller flera organisationer inom den sociala ekonomin får ekonomiskt stöd för att bedriva en viss verksamhet. Det blir allt vanligare att exempelvis kommuner tecknar samarbetsavtal med idrottsrörelsen, kyrkan och andra organisationer inom den sociala ekonomin om att ta ett gemensamt ansvar för en viss verksamhet. Ett exempel är frivilligcentret Guldkan-ten i Värmdö, där kommunen gjort en överenskommelse där pensionärsorganisationerna tar ett gemensamt ansvar för driften av verksamheten. Ett annat är mellan det arbetsintegrerande företaget Textilmakarna och Farsta stadsdelsförvaltning.

Sådana avtal kan också vara en form för samarbetet mellan offentliga organisationer och ASF.

ASF och den privata marknaden

ASF är företag som är aktiva på den öppna marknaden. Det är därför naturligt att de tillhör den lokala företagarföreningen. Många gör det redan. Genom de kontakter som därigenom skapas mellan ASF och andra företag

på orten grundläggs också en ömsesidig förståelse för de villkor som styr ASFs och de övriga företagens verksamhet.

Lokala företag bör själva överväga att upphandla uppdrag från ASF. Det kan gälla underleveranser av vissa insatsvaror eller tjänster. Det kan också handla om upphandling av varor eller tjänster som kompletterar det lokala företagets produkterbudande.

Till sist

"Det är hög tid att lämna det hårda samhälle som sorterar ut människor som obrukbara på arbetsmarknaden och i det sociala livet."

Det är hög tid att lämna det hårda samhälle som sorterar ut människor som obrukbara på arbetsmarknaden och i det sociala livet. Det är samhällsekonomiskt också mycket kostsamt. Vi tar inte tillvara alla människors arbetsförmåga eller potential att utvecklas. Vi drar samtidigt på oss oerhörda kostnader för ekonomiskt stöd, social misär, kriminalitet och sjukvård som annars skulle kunna undvikas. Och det värsta av allt är att dessa uppoffringar inte bara kommer att bäras av denna generations utslagna utan också av deras barn och barnbarn.

Bilaga 1

Tabeller över kvarstående i obalansen

TABELL 1

Kvarstående i obalansen 2007 och 2014

Antal år i obalansen	2007	2014	Förändring	% förändr 2007-14
+7 år	9 930	26 738	16 808	169
6-7 år	3 038	7 850	4 812	158
5-6 år	4 854	13 869	9 015	186
4-5 år	7 516	16 762	9 246	123
3-4 år	12 796	22 423	9 627	75
2-3 år	23 121	36 528	13 407	58
1-2 år	42 904	68 008	25 104	59
0-1 år	124 380	187 443	63 063	51
Totalt	228 537	379 621	151 084	66

TABELL 2

Män och kvinnor i obalansen 2014

Antal år i obalansen	2014	Män 2014	%	Kvinnor 2014	%
+7 år	26 738	14 322	53,6	12 416	46,4
6-7 år	7 850	4 374	55,7	3 476	44,3
5-6 år	13 869	8 138	58,7	5 731	41,3
4-5 år	16 762	8 918	53,2	7 844	46,8
3-4 år	22 423	11 814	52,7	10 609	47,3
2-3 år	36 528	19 504	53,4	17 024	46,6
1-2 år	68 008	36 727	54,0	31 280	46,0
0-1 år	187 443	104 145	55,6	83 298	44,4
Totalt	379 621	207 942	54,8	171 679	45,2

TABELL 3

Obalansen efter ålder

Antal år i obalansen	2014	16-19 år	%	20-29 år	%	30-39 år	%	40-49 år	%	50-59 år	%	60-64 år	%
+7 år	26 738	0	0,0	500	1,9	2 954	11,0	7 218	27,0	10 669	39,9	5 396	20,2
6-7 år	7 850	0	0,0	549	7,0	1 400	17,8	2 302	29,3	2 588	33,0	1 010	12,9
5-6 år	13 869	0	0,0	1 306	9,4	2 668	19,2	3 957	28,5	4 225	30,5	1 713	12,4
4-5 år	16 762	0	0,0	2 221	13,3	3 504	20,9	4 653	27,8	4 655	27,8	1 730	10,3
3-4 år	22 423	1	0,0	4 809	21,4	5 353	23,9	5 718	25,5	4 865	21,7	1 676	7,5
2-3 år	36 528	26	0,1	10 508	28,8	8 774	24,0	8 216	22,5	6 673	18,3	2 331	6,4
1-2 år	68 008	881	1,3	23 292	34,2	16 231	23,9	13 553	19,9	10 264	15,1	3 787	5,6
0-1 år	187 443	15 654	8,4	72 034	38,4	40 281	21,5	30 811	16,4	21 245	11,3	7 418	4,0
Totalt	379 621	16 563	4,4	115 220	30,4	81 165	21,4	76 428	20,1	65 185	17,2	25 060	6,6

TABELL 4

Obalansen efter födelseland, totalt

Antal år i obalansen	2014	Födda i Sverige		Utrikes födda	
			%		%
+7 år	26 738	17 604	65,8	9 133	34,2
6-7 år	7 850	4 290	54,6	3 560	45,4
5-6 år	13 869	7 928	57,2	5 941	42,8
4-5 år	16 762	9 040	53,9	7 722	46,1
3-4 år	22 423	11 060	49,3	11 363	50,7
2-3 år	36 528	18 361	50,3	18 167	49,7
1-2 år	68 008	35 208	51,8	32 800	48,2
0-1 år	187 443	114 948	61,3	72 495	38,7
Totalt	379 621	218 440	57,5	161 181	42,5

TABELL 5

Obalansen efter utbildning, totalt

Antal år i obalansen	2014	Förgymnasial utbildning		Gymnasial utbildning		Eftergymnasial utbildning	
			%		%		%
+7 år	26 738	8 976	33,6	12 332	46,1	5 430	20,3
6-7 år	7 850	2 738	34,9	3 308	42,1	1 804	23,0
5-6 år	13 869	4 619	33,3	6 133	44,2	3 117	22,5
4-5 år	16 762	5 839	34,8	7 071	42,2	3 853	23,0
3-4 år	22 423	8 437	37,6	9 004	40,2	4 983	22,2
2-3 år	36 528	13 026	35,7	15 404	42,2	8 098	22,2
1-2 år	68 008	22 029	32,4	29 567	43,5	16 411	24,1
0-1 år	187 443	47 557	25,4	90 342	48,2	49 545	26,4
Totalt	379 621	113 220	29,8	173 160	45,6	93 241	24,6

TABELL 6

Obalansen efter utbildning, födda i Sverige

Antal år i obalansen	2014	Förgymnasial utbildning		Gymnasial utbildning		Eftergymnasial utbildning	
			%		%		%
+7 år	17 605	5 076	28,8	9 151	52,0	3 378	19,2
6-7 år	4 290	1 137	26,5	2 164	50,4	989	23,1
5-6 år	7 928	2 132	26,9	4 100	51,7	1 696	21,4
4-5 år	9 040	2 428	26,9	4 596	50,8	2 016	22,3
3-4 år	11 060	2 902	26,2	5 736	51,9	2 422	21,9
2-3 år	18 361	4 443	24,2	10 104	55,0	3 814	20,8
1-2 år	35 209	7 899	22,4	19 647	55,8	7 663	21,8
0-1 år	114 949	21 276	18,5	66 421	57,8	27 252	23,7
Totalt	218 440	47 291	21,6	121 919	55,8	49 230	22,5

TABELL 7

Obalansen efter utbildning, utrikes födda

Antal år i obalansen	2014	Förgymnasial utbildning		Gymnasial utbildning		Eftergymnasial utbildning	
			%		%		%
+7 år	9 133	3 900	42,7	3 181	34,8	2 052	22,5
6-7 år	3 560	1 601	45,0	1 144	32,1	815	22,9
5-6 år	5 941	2 487	41,9	2 033	34,2	1 421	23,9
4-5 år	7 722	3 411	44,2	2 475	32,1	1 836	23,8
3-4 år	11 363	5 535	48,7	3 267	28,8	2 561	22,5
2-3 år	18 167	8 583	47,2	5 300	29,2	4 284	23,6
1-2 år	32 800	14 130	43,1	9 921	30,2	8 749	26,7
0-1 år	72 495	26 281	36,3	23 921	33,0	22 293	30,8
Totalt	161 180	65 928	40,9	51 241	31,8	44 011	27,3

TABELL 8

Obalansen för personer med och utan funktionsnedsättning

Antal år i obalansen	2007	2014	Funktionshindrade 2007	% av obalansen 2007	Funktionshindrade 2014	% av obalansen 2014	Förändring 2007-2014 %	Ej funktionshindrade 2007	% av obalansen 2007	Ej funktionshindrade 2014	% av obalansen 2014	Förändring 2007-2014 %
+7 år	9 930	26 738	5 091	51,3	14 860	55,6	191,9	4 839	48,7	11 878	44,4	145,5
6-7 år	3 038	7 850	1 243	40,9	3 363	42,8	170,6	1 794	59,1	4 487	57,2	150,1
5-6 år	4 854	13 869	1 820	37,5	5 106	36,8	180,5	3 035	62,5	8 763	63,2	188,7
4-5 år	7 516	16 762	2 515	33,5	6 398	38,2	154,4	5 001	66,5	10 364	61,8	107,2
3-4 år	12 796	22 423	3 822	29,9	7 431	33,1	94,4	8 974	70,1	14 992	66,9	67,1
2-3 år	23 121	36 528	6 090	26,3	9 516	26,1	56,3	17 031	73,7	27 012	73,9	58,6
1-2 år	42 904	68 008	7 973	18,6	13 226	19,4	65,9	34 930	81,4	54 781	80,6	56,8
0-1 år	124 380	187 443	9 715	7,8	16 630	8,9	71,2	114 665	92,2	170 813	91,1	49,0
Totalt	228 537	379 621	38 268	16,7	76 530	20,2	100,0	190 269	83,3	303 091	79,8	59,3

OBALANSEN =

antalet personer som
 antingen är öppet arbetslösa
 eller som ingår i olika
 arbetsmarknadspolitiska
 program

Foto Annette Anderson

Presentation Jan Edling

Jan Edling driver analysföretaget Flexicurity. Han har tidigare varit analytiker på LO och VINNOVA. Ingår i Verdandis styrelse.

En pågående strukturomvandling och samhällets insatser påverkar människors möjligheterna att få arbete. I denna rapport Strukturomvandling och social integrering diskuterar samhällsdebattören och analytikern Jan Edling på uppdrag av Temagruppen Entreprenörskap och Företagande inom social ekonomi, strukturomvandlingen och dess konsekvenser. Genom att använda begreppet Obalans på arbetsmarknaden, ett begrepp som omfattar antalet människor som är arbetslösa eller i arbetsmarknadspolitiska åtgärder över tid, visar Edling på att antalet personer med ingen eller mycket svag förankring på arbetsmarknaden ökar kraftigt. Särskilt hårt drabbas personer med funktionsnedsättningar vilkas andel i obalansen har fördubblats mellan 2007 och 2014.

Jan Edling diskuterar olika lösningar. En lösning han vill ska få en mer framskjuten roll i kampen för arbete åt alla är de arbetsintegrerande sociala företagen som han menar har en viktig uppgift i att bidra till ge alla en värdig möjlighet till arbete. Han diskuterar också åtgärder som krävs för att detta ska bli fullt ut möjligt.

Temagruppen Entreprenörskap och Företagande inom social ekonomi, är ett projekt finansierat av Europeiska socialfonden (2009 – 2014), med bland andra Arbetsförmedlingen, Tillväxtverket, Försäkringskassan, SKL och representanter från den sociala ekonomins organisationer som projektpartners. Temagruppens uppdrag har varit att kartlägga, sammanställa och sprida erfarenhet från ESF-projekt och om företagande i den sociala ekonomin.